

Пангелова Н.Є.

*доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту
«Університет Григорія Сковороди в Переяславі», м. Переяслав*

Пангелов Б.П.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спортивних дисциплін і туризму
«Університет Григорія Сковороди в Переяславі» м. Переяслав*

Рубан В.Ю.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, старший викладач кафедри
теорії і методики фізичного виховання і спорту
«Університет Григорія Сковороди в Переяславі», м. Переяслав*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМПОНЕНТІВ ФІЗИЧНИХ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ І МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНЯТ

У статті наведені дані досліджень щодо визначення наявності та інформативної значущості взаємозв'язків компонентів фізичного і психофізіологічного стану дітей 6- річного віку. В процесі констатувального експерименту були застосовані педагогічні, медико-біологічні, психологічні методи дослідження. Отриманні дані були інтерпретовані за допомогою методів математичної статистики. Взаємозв'язок окремих структурних компонентів особистості дітей 6-річного віку був визначений за допомогою кореляційного аналізу. У дослідженні взяли участь 74 хлопчиків і дівчаток 6-річного віку, вихованці закладів дошкільної освіти м. Переяслав Київської області.

Отже, виявлено наявність кореляційних взаємозв'язків між показниками рухової системи, розумових і моральних якостей дітей старшого дошкільного

віку свідчить про доцільність педагогічних впливів, спрямованих на інтегрований розвиток фізичних, інтелектуальних і моральних якостей дітей.

Ключові слова: особистість, старші дошкільнята, фізичне виховання, кореляційний аналіз.

Пангелова Н., Пангелов Б., Рубан В. Взаимосвязь компонентов физических, интеллектуальных и нравственных качеств в структуре личности старших дошкольников. В статье приведены данные исследований определения наличия, а также информативной значимости взаимосвязей компонентов физического и психофизиологического состояния детей 6-летнего возраста. В процессе констатирующего эксперимента были использованы педагогические, медико-биологические, психологические методы исследования. Полученные данные были интерпретированы методами математической статистики. Взаимосвязь отдельных структурных компонентов личности детей 6-летнего возраста была определена с помощью корреляционного анализа. В исследовании приняли участие 74 мальчика и девочки 6-летнего возраста, воспитанники заведений дошкольного образования г. Переяслав Киевской области. Выявленные корреляционные взаимосвязи между показателями двигательной системы, умственных и нравственных качеств детей старшего дошкольного возраста, а также – величина их информационной значимости свидетельствует о целесообразности педагогических воздействий, направленных на интегрированное развитие физических, интеллектуальных и нравственных качеств детей.

Ключевые слова: личность, старшие дошкольники, физическое воспитание, корреляционный анализ.

Panhelova Nataliia., Panhelov Borys., Ruban Vladyslav. Relationship between components of physical, intellectual and moral qualities in the personality structure of senior preschool children. The article presents research data to determine the presence and informative significance of the relationships between the components of the physical and psychophysiological state of 6-year-

old children. In the course of the ascertaining experiment pedagogical, medico-biological, psychological methods of research were applied. The obtained data were interpreted using the methods of mathematical statistics. The relationship between the individual structural components of the personality of 6-year-olds was determined by correlation analysis. The study involved 74 boys and girls 6 years of age, pupils of preschool education in Pereiaslav, Kyiv region. Analysis of the correlations between the indicators of the motor system and the cognitive and moral sphere of older preschool children allows us to state that their level to some extent depends on the pace of physical development. In children 6 years of age, the number of significant correlations between the motor system and the intellectual and moral sphere is less than in children of previous age groups, which may indicate a lower degree of biological reliability of their body. At the age of 5 to 6 years there is a rapid growth of anthropometric indicators and there is an imbalance with the functional parameters of the cardiorespiratory system, which causes the tension of adaptation mechanisms (both physiological and psychophysiological) to environmental conditions.

Thus, the presence of correlations between the indicators of the motor system, mental and moral qualities of older preschool children indicates the feasibility of pedagogical influences aimed at the integrated development of physical, intellectual and moral qualities of children.

Keywords: personality, senior preschoolers, physical education, correlation analysis.

Постановка проблеми. Формування соціально-активної особистості у поєднанні з фізичним розвитком є важливою умовою підготовки до життя у сучасному суспільстві. Особливого значення набуває це положення у системі навчання і виховання дітей дошкільного віку, що відзначено у значній кількості законодавчих документів [11, 12, 13, 14, 24].

У теперішній час Україна переживає непростий історичний період. Найбільша небезпека, яка загрожувє нашому суспільству полягає не тільки в економічній кризі і у політичному хаосі, а в першу чергу – у руйнації

особистості. Сьогодні матеріальні цінності домінують над духовними, тому у дітей часто викривлені уявлення про доброту, чуйність, гуманізм, справедливість, чесність, патріотизм. Дітей відрізняє емоційна, волюва і духовна незрілість.

Разом з тим, дані численних досліджень [5, 8, 10, 23, 26], свідчать про те, що сьогодні майже 80% дітей мають одне або декілька захворювань, у 50% дошкільнят незадовільний стан фізичної підготовленості, порушення постави виявленні у 40% дошкільників.

У цих умовах саме фізичне виховання може бути особливим видом діяльності, що сприяє вихованню фізичних і моральних якостей, психічних процесів, пов'язаних з формуванням гармонійно розвиненої особистості дитини.

Тривалий час, не дивлячись на те, що ще П. Ф. Лєсгафт [19] вважав фізичне виховання унікальним розвивальним середовищем, де можливий різнобічний вплив на особистість людини, його у нашій країні пов'язують в основному з процесом навчання руховим діям і вихованням (управління розвитком) фізичних здібностей. Це є однобічний підхід до виховання людини, який мало торкається становлення її особистісних властивостей, у кращому випадку говориться про «сприяння» їх розвитку. Однак, ще у 40-ві роки ХХ ст. один з провідних теоретиків країни А. Д. Новіков [25], критикуючи цю позицію, відмічав, що фізичне виховання, окрім розвитку тілесно-рухової сфери людини повинно органічно і безпосередньо (а не опосередковано) приймати участь у формуванні її характеру, інтелектуальних і моральних якостей. Аргументуючи це, він писав: «...безумовним залишається висловлене видатним російським вченим П. Ф. Лєсгафтом положення про те, що в процесі виконання фізичної вправи одночасно задіяні фізична і психічна сфери людини, як сторони одного цілого [25]».

У 60-70-ті роки ХХ ст. вже багато вчених-теоретиків акцентовано підкреслювали, що фізичне виховання, впливаючи на біологічну сферу

організму людини, одночасно повинно (за рахунок підвищення його якісної сторони та багатогранності) впливати і на процес формування її особистості: сприяти розумовому, естетичному, моральному та інших видам виховання; розвитку наукового світогляду; вихованню високої внутрішньої та зовнішньої культури [17, 20, 21].

Однак, недостатня розробленість проблеми сутності гармонізації фізичного і духовного світу людини в процесі фізичного виховання знову призводила до функціонування тактики за сутністю переважного формування рухових вмінь та навичок, розвитку фізичних якостей. Однак таке технологічне навчання, яке ігнорує духовно-моральну сутність людини, навіть при наявності відповідних знань, сьогодні вже нездатне забезпечити всебічну самореалізацію людини, що є головним показником культури особистості.

Особливої гостроти це питання набуває у контексті фізичного виховання дітей дошкільного віку. Багато проблем навчання, морального самовдосконалення, духовного розвитку обумовлені дефектами фізичного і психічного стану дітей. У той же час можливості, які пов'язані з використанням традиційних методів відновлення здоров'я, різко зменшуються і такі фактори, як повноцінне харчування, здорова екологія займають менше місця на фоні домінуючого впливу нервово-психічних перевантажень.

Зростаюча напруженість ситуації потребує формування такого підходу в процесі фізичного виховання дітей, який мав би за основу використання внутрішніх сил організму, дозволяв би активно керувати розвитком його адаптаційних можливостей, забезпечуючи стійкість до впливів різноманітних стрес-факторів. Все це потребує розробки не тільки організаційно-методичних, але і теоретичних засад комплексного фізичного виховання дітей раннього і дошкільного віку, оскільки до теперішнього часу окремі аспекти теорії і методики дошкільного фізичного виховання певною мірою є штучним перенесенням основних положень теорії і методики фізичної

культури, що і обумовлює актуальність розробки теоретико-методичних засад комплексного розвитку особистості дошкільників в процесі фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури з проблеми організації фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах свідчить, що одним із головних напрямів роботи виховання є діяльність, яка спрямована на підвищення рівня фізичного стану дитини, а також – сприяння формуванню гармонійно розвиненої особистості дошкільника [2, 3, 4, 7, 33].

У світлі вимог до сучасної освіти, одним із найголовніших завдань є формування системи навчання і виховання, яка передбачає інтегрований освітній, оздоровчий і загальний виховний ефект, що є запорукою оптимального фізичного, інтелектуального, духовного розвитку дитини.

У науково-методичній літературі присутні дані досліджень щодо інтеграції різних видів діяльності дитини з метою гармонійного розвитку її особистості [10, 22]. Фахівці відзначають, що не дивлячись на відмінність культур, своєрідність шляхів розвитку педагогічної науки і практики, системи дошкільної освіти різних країн світу об'єднують загальні проблеми. Мова йде про визначення змісту, форм, засобів і методів, які б найбільше відповідали гармонійному психофізичному і соціальному розвитку дітей. Більшість зарубіжних програм об'єднує те, що в них акцентується саме інтегрований характер навчального курсу, тобто відмова від проведення занять з окремих дисциплін. Такі підходи – не поодинокі явище, а одна із тенденцій розвитку сучасної зарубіжної педагогіки. Вчені пропонують різні підходи до підвищення ефективності системи дошкільного фізичного виховання в цілому, або окремих напрямів роботи.

Так, Л. Д. Глазиріна і В. А. Овсянкін [6] пропонують підходи, які мають можливість підвищити фізичну підготовленість дітей і одночасно рівень розвитку творчих здібностей на основі принципів фасцінації, синкретичності, творчої спрямованості. Автори на основі діалектичних

взаємозв'язків між різноманітними явищами та процесами в системі оздоровчих, виховних, освітніх напрямів програми фізичного виховання в дошкільних закладах розробили нові структури фізкультурних занять, нестандартні методики, які сприяють гармонійному розвитку дитини гуманістичним шляхом.

В.Н. Зімоніною [15] була розроблена педагогічна система виховання і розвитку дітей дошкільного віку від 3-х до 7-ми років, яка отримала назву «Росинка». Ця система являє собою комплекс модульних програм з фізкультурно-оздоровчого, художньо-естетичного, інтелектуального, соціального та екологічного розвитку дитини. Кожний модуль цієї програми може бути використаний як самостійно, так і у комплексі. Програма «Росинка» передбачає виховання дитини, яка буде розвинутою, організованою, самостійною, ініціативною, здоровою, комунікативною. Модуль «Зростаю здоровим» [15] містить у собі програмно-методичний матеріал з фізичного виховання дітей 3-7 років, в якому представлені сучасні ідеї здоров'язберігаючої педагогіки. Автор пропонує шляхи покращення фізичного, інтелектуального та емоційного здоров'я дошкільника.

І. М. Козлов, М. А. Правдов [16] пропонують фізкультурно-оздоровчу програму «Родничок». Особливість цієї програми полягає в організації фізкультурно-оздоровчого розвивального середовища на основі активізації сенсомоторної діяльності дитини. На фізкультурних заняттях рухова активність поєднується з пізнавальною діяльністю. Орієнтування у просторі залу здійснюється на основі знаків і символів, які супроводжують обладнання, інвентар та приміщення залу. На думку авторів це дозволяє формувати у дітей просторові уявлення за межами дитячого садка.

В останній час в Україні були проведенні дослідження стосовно розробки науково-методичних засад дошкільного фізичного виховання комплексної спрямованості.

Так О. Г. Лахно (2013) запропонувала технологію розвитку психомоторних здібностей дітей 2-го – 5-го років життя в процесі фізичного

виховання у процесі віршованому супроводі [18]; А. А. Пивовар (2005) розробив методику поєднаного розвитку фізичних і пізнавальних здібностей старших дошкільників в процесі фізичного виховання [31]; дисертаційне дослідження Н. Б. Петренко (2018) присвячене корекції когнітивних функцій дітей 4-6 років з відхиленнями мовлення засобами танцювальних вправ [30]; В.В. Поліщуком (2008) були розроблені організаційно-методичні засади фізичного і розумового виховання старших дошкільників в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності [32]; Н.Є. Пангеловою та ін. (2020) були розроблені педагогічні умови розвитку когнітивних процесів і мовлення дітей дошкільного віку в процесі рухової активності [35]; групою авторів були розроблені педагогічні умови підвищення фізичного стану дошкільників засобами хореографії [9];

Ідеологічною основою формування гармонійно розвиненої особистості дитини в процесі занять фізичними вправами в умовах дошкільного закладу може бути концепція про те, що ефективне використання засобів фізичного виховання, застосовуваних в процесі проведення різноманітних фізкультурно-оздоровчих заходів, виступає як процес педагогічної допомоги дитині в становленні її суб'єктивності, самоствердження.

Підтвердження або спростування запропонованих концепцій потребує організації спеціальних досліджень із застосуванням комплексу адекватних методів, у тому числі – математичної статистики і аналізу.

Мета дослідження – визначити наявність та інформативну значущість взаємозв'язків основних компонентів фізичного і психофізіологічного стану дітей 6-річного віку.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння; соціологічні – опитування, інтерв'ювання, анкетування; педагогічні – спостереження, тестування, експеримент; медико-біологічні – антропометрія, пульсометрія, спірометрія, динамометрія, функціональні проби, контент-аналіз індивідуальних медичних карт; психодіагностичні – стандартизований комплекс психодіагностичних методик пізнавальних

процесів, мовлення, компонентів морального розвитку дошкільнят; математична статистика.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведено констатувальний експеримент, який складався з таких елементів: вивчення стану здоров'я на основі контент-аналізу індивідуальних медичних карт; визначення біологічного віку дітей, рівня їх фізичного розвитку; тестування компонентів фізичної підготовленості і функціональних можливостей; визначення рівня сформованості пізнавальних процесів, мовлення і рівня компонентів морального розвитку на основі розробленої програми досліджень.

Були здійснені: математична обробка даних досліджень фізичної, інтелектуальної і моральної сфери дошкільників; вивчення взаємовпливу і взаємозв'язку компонентів фізичного розвитку, функціональних можливостей, фізичної підготовленості, моральної вихованості, пізнавальних здібностей і мовлення;

Дослідження проводилось у ЗДО (закладу дошкільної освіти) №9 «Сонечко», №10 «Любавонька» м. Переяслава. Досліджуванним контингентом були дівчатка і хлопчики 6-го року життя, вихованці закладів дошкільної освіти, всього 74 дітей.

Вивчення динаміки компонентів, які забезпечують реалізацію рухової діяльності, інтелектуальний і моральний розвиток дошкільнят дозволяє визначитись у плануванні педагогічних дій, засобів і методів, які спрямовані на формування всебічно розвиненої особистості дитини в процесі фізичного виховання.

Однак, обґрунтування і розробка теоретико-методичних засад поєднаного розвитку рухових, розумових і моральних якостей особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання потребує дослідження взаємозв'язків і взаємозалежності всіх компонентів, які забезпечують функціонування рухової системи, інтелектуальної та моральної сфери дитини.

На думку багатьох авторів [1, 34], вивчення взаємозв'язків компонентів функціонування дитячого організму, як цілісної системи дозволяє за допомогою методів математичного аналізу (кореляційного і факторного) здійснити розробку співвідношення складових педагогічних дій.

Взаємозв'язки всіх компонентів рухової системи, інтелектуальної та моральної сфери дітей аналізувались на трьох кореляційних рівнях: високому – $r=0,7-0,99$; середньому – $r=0,31-0,69$; низькому – $r<0,3$.

У процесі аналізу кореляційних матриць були додатково зроблені розрахунки показників середніх значень взаємозв'язків кожного показника з іншими. З цією метою додавались всі значення кореляції одного показника з іншими, а середнє значення свідчило про його значущість у структурі рухової підготовленості, інтелектуального розвитку і моральної вихованості дітей дошкільного віку.

Такий підхід у розширенні знань про взаємозв'язки показників застосовується у математичному аналізі під час первинної підготовки даних для факторного аналізу.

Даний метод був застосований по відношенню до 33 показників, які характеризують морфофункціональний стан, рівень фізичної підготовленості, розвиток пізнавальних процесів і мовлення дітей 6 років, а також – ступінь розвитку компонентів їх моральної вихованості.

Аналізуючи результати досліджень щодо наявності і характеру взаємозв'язків показників пізнавально-моральної сфери з морфофункціональним станом дітей 6-річного віку, ми виявили, що рівень проявлення таких пізнавальних процесів, як сприймання і пам'ять у певній мірі залежить від функціонального стану кардіореспіраторної системи як у хлопчиків, так і у дівчаток ($r=-0,39-0,33$) (рис.1.1, 1.2). У дівчаток, на відміну від хлопчиків, зафіксована кореляція між показниками фізичного розвитку та компонентами морального розвитку (емоційним, поведінковим, інтегративним) на рівні $r=0,39-0,45$.

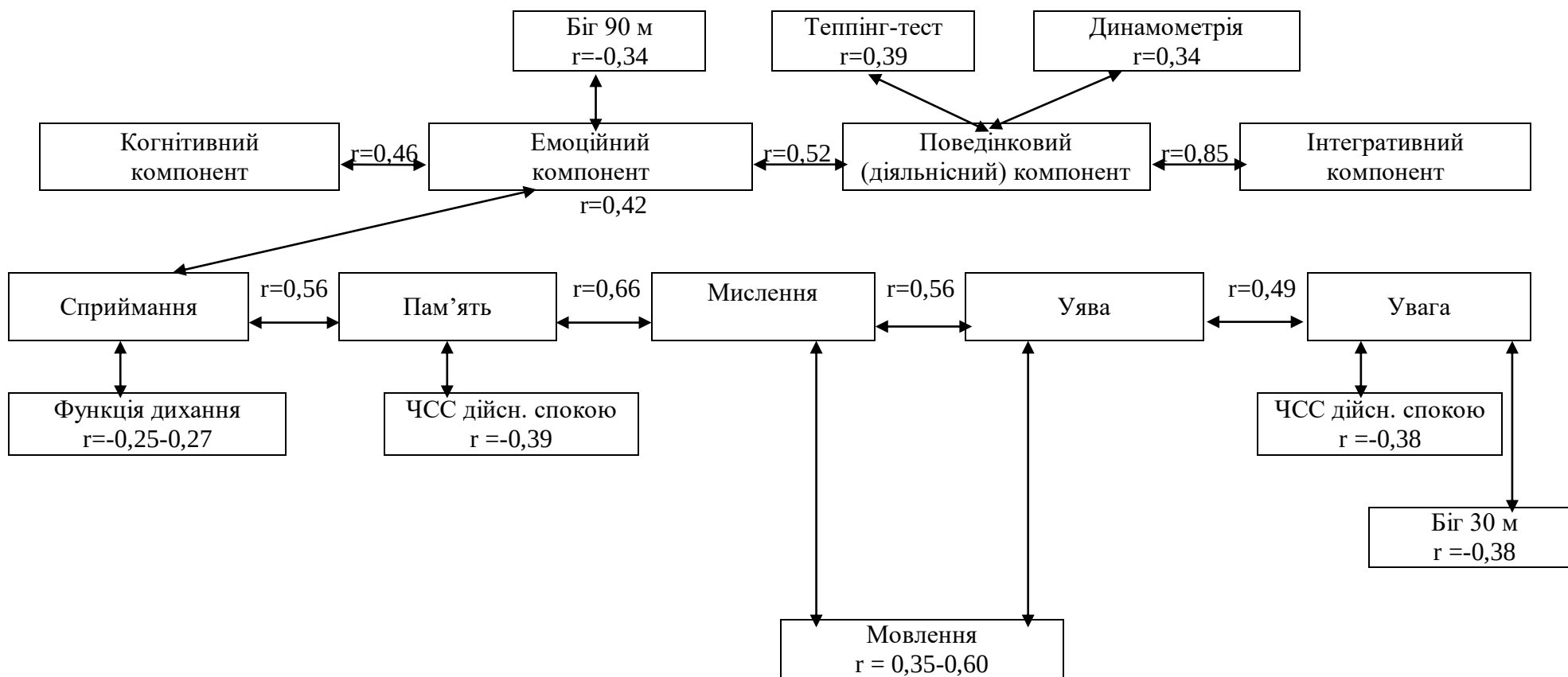

Рис. 1.1. Кореляційні взаємозв'язки показників морфофункціонального стану, фізичних, розумових і моральних якостей хлопчиків 6 років

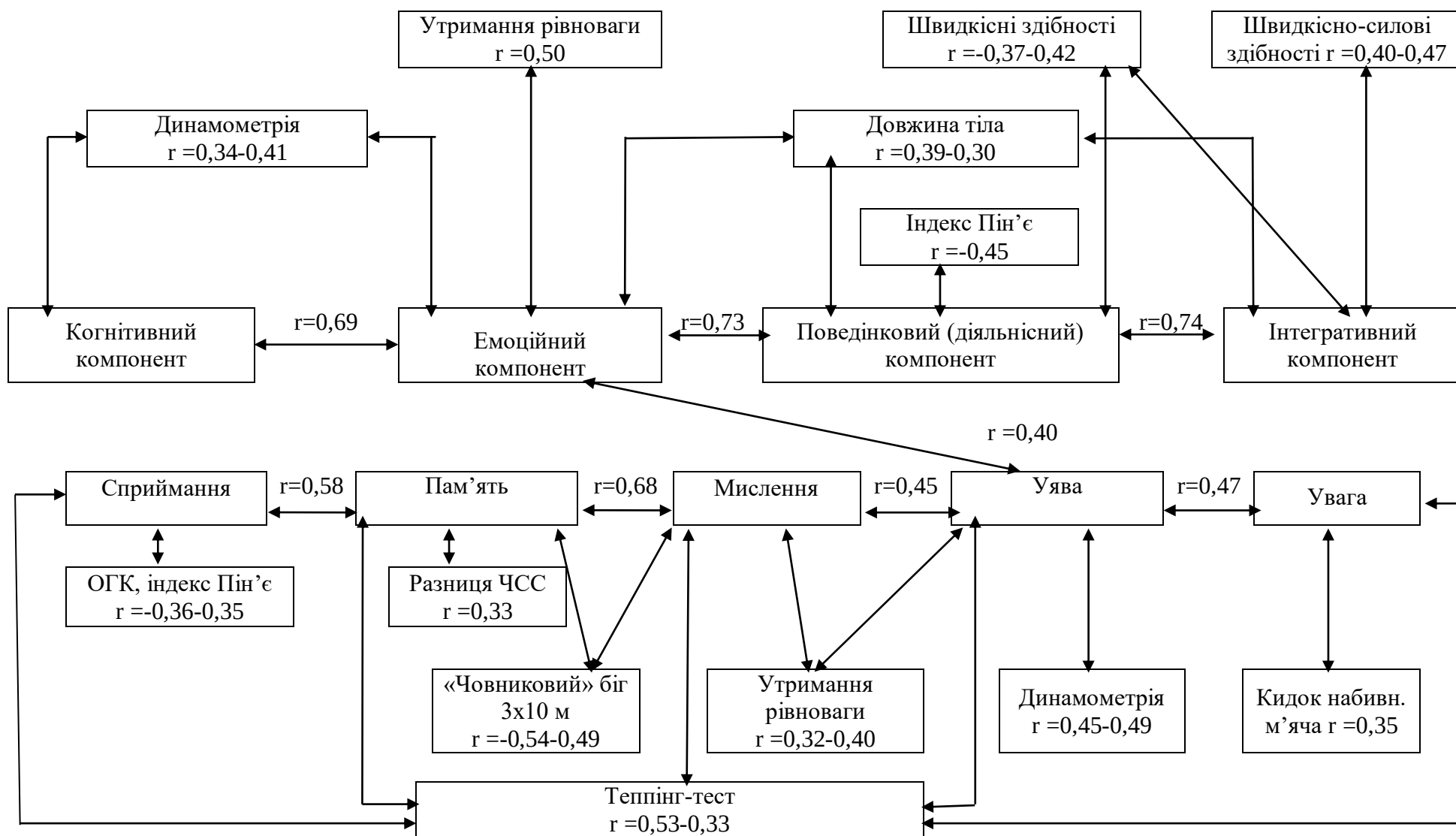

Рис. 1.2 Кореляційні взаємозв'язки показників морфофункціонального стану, фізичних, розумових і моральних якостей дівчаток 6 років

Висновки. Таким чином, існування достовірних кореляційних взаємозв'язків між фізичним розвитком, функціональним станом, фізичними здібностями та інтелектуальними процесами і компонентами моральної свідомості у дітей 4-6 років свідчить про можливість комплексного впливу на фізичну і психічну сферу дитини.

Аналіз кореляційних зв'язків між показниками рухової системи та інтелектуально-моральної сфери дітей 6 років дозволяє констатувати, що їх рівень певною мірою залежить від темпів фізичного розвитку. Найбільша кількість взаємозв'язків між показниками пізнавальних процесів і морфо-функціонального стану спостерігається у віці 4-5 років. У 5 років з'являється кореляційний зв'язок ($p < 0,01$) і з показниками морального розвитку дитини.

У дітей 6-го року життя кількість значущих кореляційних взаємозв'язків рухової системи та пізнавально-моральної сфери є меншою, ніж у дітей попередніх вікових груп, що може свідчити про менший ступінь біологічної надійності їх організму. У віці від 5 до 6 років спостерігається бурхливе зростання антропометричних показників і відзначається дисбаланс із функціональними показниками кардіореспіраторної системи, що і обумовлює напругу адаптаційних механізмів (як фізіологічних, так і психофізіологічних) до умов довкілля.

Отже, наявність кореляційних взаємозв'язків між показниками рухової системи, розумових і моральних якостей дітей дошкільного віку свідчать про доцільність педагогічних впливів, спрямованих на інтегрований розвиток фізичних, інтелектуальних і моральних якостей дітей.

Література

1. Ашмарин Б. Н. Теория и методика педагогических исследований в физической культуре. Москва: Физкультура и спорт, 1978. 222 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. М. Богущ; автор. кол.: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. Київ, 2012. 30 с. (Спец. випуск журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу»).
3. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посібник. Київ:

Академвидав, 2012. 256 с. (Серія «Альма-матер»).

4. Беленька Г. Дитина в природному довкіллі: зауваги до освітньої лінії. *Дошкільне виховання*. №9. 2012. С. 12-14.
5. Вольчинський А., Смаль Я. Вплив рухового режиму на стан здоров'я дітей старшого дошкільного віку. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. 2015. Вип. 20. С. 63-68.
6. Глазырина Л. Д., Овсянkin В. А. Методика физического воспитания детей дошкольного возраста: [пособие для пед. дошк. учреждений. Москва: ВЛАДОС, 1999. 176 с.
7. Грабик Л. Приоритеты педагогики сотрудничества. *Дошкольное воспитание*. №6. 2013. С. 81–82.
8. Грищенко С., Шурубенко О. Оптимізація рівня рухової активності дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу. Молодь і ринок. 2019. №9 (176). С. 32-37.
9. Демидова О., Єлісєєва Д., Косяк К., Данюк А. Підвищення рівня фізичного стану дітей старшого дошкільного віку в процесі занять хореографією з використанням елементів спортивних танців. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2021, № 2. С. 25-39. DOI:10.32540/2071-1476-2021-2-023-
10. Дубогай О. Д., Пангелов Б. П., Фролова Н. О., Горбенко М. І. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів: метод. посіб. для вчит. почат. шк. та фіз. культ., студ., батьків. Київ: Оріяни, 2002. 152 с.
11. Закон України «Про дошкільну освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49, ст. 259)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 19.09.2021).
12. Закон України «Про дошкільну освіту». Указ Президента України від 11 липня 2001р. № 2628 – III.
13. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III.
14. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.10.2021).

15. Зимонина В. Н. Воспитание ребенка-дошкольника: развитого, организованного, самостоятельного, инициативного, неболеющего, коммуникативного, аккуратного. Росту здоровым: програм. – метод. пособие для педагогов дошк. образоват. учреждений. Москва: ВЛАДОС, 2009. 304 с.
16. Козлов И. М., Правдов М. А. и др. Проблемы физического воспитания детей дошкольного возраста и подходы к их решению. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2008. №4. С. 50–53.
17. Круцевич Т., Петровский С. Физическое воспитание как социальное явление. Наука в олимпийском спорте. 2001. № 3. С. 3–15.
18. Лахно О. Г. Інноваційні технології розвитку психомоторних здібностей у фізичному вихованні дітей 2-5 років життя : автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання та спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Київ, 2013. 21 с.
19. Лесгафт П. Ф. Руководство по физическому образованию детей школьного возраста. Собр.сочинений, Москва, 1951. Т.1. С. 295.
20. Лях В. І. Концепція формування особистості в процесі фізичного виховання у вченні П. Ф. Лесгафта. Молода спортивна наука України: зб. наук. статей в галузі фізичної культури та спорту. Львів: ЛДІФК, 2000. Вип.4. С. 16–19.
21. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры. Введение в предмет: [учеб. для высш. спец. физкульт. учеб. заведений], 3-е изд. СПб. : Лань, 2003. 160 с.
22. Москаленко Н. Проектування концепції інноваційних програм фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітніх закладах. *Спортивний вісник Придніпров'я*. №2. 2011. С. 12–16.
23. Москаленко Н., Полякова А., Микитчик О. Методичні основи організації рухової діяльності дітей молодшого дошкільного віку залежно від рівня фізичного стану. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. №2 (46). 2019. С. 28-34.
24. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Указ Президента України від 28 вересня 2004р. №1148/2004.

25. Новиков А. Д. Физическое воспитание. Москва, Физкультура и спорт, 1949. С. 149.
26. Пангелова Н.Є., Цапук Д.Ю. Ретроспективний аналіз показників фізичного розвитку дітей 5-6 річного віку: Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туризму: колективна монографія / за заг.ред. Н.Є. Пангелової. Переяслав. 2020. 436 с.
27. Пангелова Н. Є. Формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання : монографія. Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М., 2013. 432 с.
28. Пангелова Н., Рубан В., Кусай М., Рухова активність як чинник формування гармонійної особистості дошкільника. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. Наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. Випуск 5К (134) 21. С. 97-106.
29. Пасічник В. М. Удосконалення фізичних і розумових здібностей у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку з використанням інтегрально-розвивальних м'ячів : автореф. дис.... канд. наук. з фіз. виховання та спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів. 2014. 20 с.
30. Петренко Н. Б. Вплив занять з елементами танцювальних вправ на когнітивні функції дітей 4–6 років з відхиленнями мовлення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. Фізична культура, фіз. вих. різних груп населення. Київ, 2018. 24 с.
31. Пивовар А. А. Поєднаний розвиток фізичних і пізнавальних здібностей дітей 5 і 6 років у процесі фізичного виховання: дисерт... канд. наук з фізичного виховання і спорту. Переяслав-Хмельницький, 2005. 210 с.
32. Поліщук В. В. Організаційно-методичні засади фізичного і розумового виховання старших дошкільників в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності: [Навч. – метод. посібник]. Переяслав-Хмельницький: Пальміра, 2007. 168 с.

33. Теорія і практика дошкільної освіти в Україні: колектив. монограф. [авт. колект.: З. Н. Борисова, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. М. Голота та ін.; за заг. ред. Г. В. Беленької, М. А. Мошовець]. Київ: Київськ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. 232 с.

34. Харпман Г. Современный факторный анализ. Москва: Статистика, 1972. 486 с.

35. Nataliia Panhelova¹, Tetiana Krutsevych², Maria Panhelova¹ Pyvovar Andriy¹, Ruban Vladislav¹ Tetiana Trotsenko¹, Tetiana Kravchenko¹, Bazylevych Nataliia¹ Complex development of cognitive processes and physical abilities of children of preschool age in the process of motor activity. *International journal of applied exercise physiology*. 9(1). Iran. 2020. P.73-88.(Web of Sciense)

References

1. Ashmaryn B. N. (1978). Teoryia y metodyka pedahohycheskykh yssledovanyi v fyzycheskoi kulture. Moskva: Fyzkultura y sport,. 222 s.
2. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (2012). (nova redaktsiia) / nauk. ker. A. M. Bohush; avtor. kol.: Bohush A. M., Bielienka H. V., Bohinich O. L. ta in. Kyiv. 30 s. (Spets. vypusk zhurn. «Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu»).
3. Bekh I. D. (2012). Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku: navch. posibnyk. Kyiv: Akademvydav. 256 s. (Seriia «Alma-mater»).
4. Bielienka H. (2012). Dytyna v pryrodnomu dovkilli: zauvahy do osvitoi linii. Doshkilne vykhovannia. №9. S. 12-14.
5. Volchynskyi A., Smal Ya. (2015). Vplyv rukhovoho rezhymu na stan zdorovia ditei starshoho doshkilnoho viku. Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Fizychne vykhovannia i sport. Vyp. 20. S. 63-68.
6. Hlaziryna L. D., Ovsiankyn V. A. (1999). Metodyka fyzycheskoho vospytanyia detei doshkolnoho vozrasta: [posobyie dlia ped. doshk. uchrezhdenyi. Moskva: VLADOS, 176 s.
7. Hrabyk L. (2013). Pryoryteti pedahohyky sotrudnychestva. Doshkolnoe vospytanye. №6. S. 81–82.

8. Hryshchenko S., Shurubenko O. (2019). Optymizatsiia rivnia rukhovoï aktyvnosti diteŭ doshkilnoho viku v umovakh doshkilnoho navchalnoho zakladu. Molod i rynok. №9 (176). S. 32-37.
9. Demydova O., Yelisieieva D.(2021). Kosiak K., Daniuk A. Pidvyshchennia rivnia fizychnoho stanu ditei starshoho doshkilnoho viku v protsesi zaniat khoreohrafiieiu z vykorystanniam elementiv sportyvnykh tantsiv. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. № 2. S. 25-39. DOI:10.32540/2071-1476-2021-2-023-
10. Dubohai O. D., Panhelov B. P., Frolova N. O., Horbenko M. I. (2002). Intehratsiia piznavalnoi i rukhovoï diialnosti v systemi navchannia i vykhovannia shkoliariv: metod. posib. dlia vchyt. pochat. shk. ta fiz. kult., stud., batkiv. Kyiv: Oriiany, 152 s.
11. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» (2021). (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2001, № 49, st. 259)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>.
12. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu». (2001). Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11 lypnia. № 2628 – III.
13. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu dytynstva» vid 26 kvitnia 2001 roku № 2402-111.
14. Zakon Ukrainy «Pro fizychnu kulturu i sport». (2021). URL: <http://www.rada.gov.ua>
15. Zymonyina V. N. (2009). Vospytanye rebenka-doshkolnyka: razvytoho, orhanyzovannoho, samostoiatelnoho, ynytsyatyvnoho, neboleiushcheho, kommunykativnoho, akkuratnoho. Rostu zdorovim: prohram. – metod. posobyie dlia pedahohov doshk. obrazovat. uchrezhdenyi. Moskva: VLADOS, 304 s.
16. Kozlov Y. M., Pravdov M. A. (2018). Проблемы физического воспитания детей дошкольного возраста и подходы к их решению. Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. №4. S. 50–53.
17. Krutsevych T., Petrovskyi S. (2001). Физическое воспитание как социальное явление. Наука в олимпийском спорте. № 3. S. 3–15.
18. Lakhno O. H.(2013). Innovatsiŭni tekhnolohii rozvytku psykhomotornykh zdibnosteŭ u fizychnomu vykhovanni diteŭ 2-5 rokiv zhyttia : avtoref. dys. kand. nauk z

fiz. vykhovannia ta sportu : spets. 24.00.02 «Fizychna kultura, fizychno vykhovannia riznykh hrup naselennia». Kyiv, 21 s.

19. Leshaft P. F. (1951). Rukovodstvo po fizycheskomu obrazovanyiu detei shkolnoho vozrasta. Sobr.sochynenyi, Moskva, T.1. S. 295.

20. Liakh V. I. (2000). Kontseptsiiia formuvannia osobystosti v protsesi fizychnoho vykhovannia u vchenni P. F. Leshafta. Moloda sportyvna nauka Ukrainy: zb. nauk. statei v haluzi fizychnoi kultury ta sportu. Lviv: LDIFK, Vyp.4. S. 16–19.

21. Matveev L. P. Teoriia y metodyka fizycheskoi kultury. Vvedeniye v predmet: [ucheb. dlia vyssh. spets. fyzkult. ucheb. zavedenyi], 3-e yzd. SPb. : Lan, 2003. 160 s.

22. Moskalenko N. (2011). Proektuvannia kontseptsii innovatsiinykh prohram fizkulturno-ozdorovchoi roboty v zahalnoosvitnikh zakladakh. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. №2. S. 12–16.

23. Moskalenko N., Poliakova A., Mykytchyk O. (2019). Metodychni osnovy orhanizatsii rukhovoï diialnosti ditei molodshoho doshkilnoho viku zalezho vid rivnia fizychnoho stanu. Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi. №2 (46). S. 28-34.

24. Natsionalna doktryna rozvytku fizychnoi kultury i sportu. (2008). Ukaz Prezydenta Ukrainy №1148/2004.

25. Novykov A. D. (1949). Fizycheskoe vospytanye. Moskva, Fyzkultura y sport, S. 149.

26. Panhelova N.Ie., Tsapuk D.Iu. (2020). Retrospektyvnyi analiz pokaznykiv fizychnoho rozvytku ditei 5-6 richnoho viku: Aktualni problemy i perspektyvy rozvytku fizychnoho vykhovannia, sportu i turyzmu: kolektyvna monohrafiia / za zah.red. N.Ie.Panhelovoi. Pereiaslav. 436 s.

27. Panhelova N. Ye. (2013). Formuvannia harmoniyno rozvynenoï osobystosti diteï doshkilnoho viku v protsesi fizychnoho vykhovannia : monohrafiia. Pereiaslav-Khmelnitskyï : FOP Lukashevych O. M., 432 s.

28. Panhelova N., Ruban V., Kusai M. (2021). Rukhova aktyvnist yak chynnyk formuvannia harmoniinoï osobystosti doshkilnyka. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia № 15. Naukovo-

pedagogichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport) : zb. Naukovykh prats / Za red. O. V. Tymoshenka. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, Vypusk 5K (134) 21. S. 97-106.

29. Pasichnyk V. M. (2014). Udoskonalennia fizychnykh i rozumovykh zdibnostey u fizychnomu vykhovanni ditey starshoho doshkilnogo viku z vykorystanniam intehralno-rozvyvalnykh miachiv : avtoref. dys.... kand. nauk. z fiz. vykhovannia ta sportu : spets. 24.00.02 «Fizychna kultura, fizyчне vykhovannia riznykh hrup naselennia». Lviv. 20 s.

30. Petrenko N. B. (2018). Vplyv zaniat z elementamy tantsiuvalnykh vprav na kohnityvni funktsii ditey 4–6 rokiv z vidkhyleniamy movlennia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. nauk z fiz. vykh. i sportu : spets. 24.00.02. Fizychna kultura, fiz. vykh. riznykh hrup naselennia. Kyiv, 24 s.

31. Pyvovar A. A. (2005). Poiednanyi rozvytok fizychnykh i piznavalnykh zdibnostei ditei 5 i 6 rokiv u protsesi fizychnoho vykhovannia: dysert... kand. nauk z fizychnoho vykhovannia i sportu. Pereiaslav-Khmelnitskyi, 210 s.

32. Polishchuk V. V. (2007). Orhanizatsiino-metodychni zasady fizychnoho i rozumovoho vykhovannia starshykh doshkilnykiv v protsesi turystsko-kraieznavchoi diialnosti: [Navch. – metod. posibnyk]. Pereiaslav-Khmelnitskyi: Palmira, 168 s.

33. Teoriia i praktyka doshkilnoi osvity v Ukraini (2011).: kolektyv. monohraf. [avt. kolekt.: Z. N. Borysova, H. V. Bielienka, O. L. Bohinich, N. M. Holota ta in.; za zah. red. H. V. Bielienkoi, M. A. Moshovets]. Kyiv: Kyivsk. un-t im. Borysa Hrinchenka, 232 s.

34. Kharpman H. (1972). Sovremennyyi faktornyi analiz. Moskva: Statystyka, 486 s.

35. Nataliia Panhelova¹, Tetiana Krutsevych², Maria Panhelova¹ Pyvovar Andriy¹, Ruban Vladislav¹ Tetiana Trotsenko¹, Tetiana Kravchenko¹, Bazylevych Nataliia¹ (2020). Complex development of cognitive processes and physical abilities of children of preschool age in the process of motor activity. International journal of applied exercise physiology. 9(1). Iran. P.73-88.(Web of Science)